

Berilo Jugoslovanskega Odbora iz Italije

BOLZOVICA

POŠILJA: IVAN UČENIKOV - KAIRO RUE MANSHAET EL MAHRANI ŠT. 5

Srednji vrhod

Št. 47

18. oktobra 1942.

BIDOVEC - MARUŠIČ

Šesti september 1930.

MILOŠ - VALENČIČ

(IZ CIKLA "OGOREK" - CIRIL KOSMAČ)

Slučaj je nanesel, da sem bil v tržaškem procesu priklenjen na verigo poleg Marušiča. V petek zvečer, dne 5. septembra 1930., ko smo v mali podzemski dvorani ob svitu bledih luči in mrtvih pogovorov čakali na razsodbo, se je Marušič nagnil k meni in me poprosil za cigareto. Takrat sem imel nekaj denarja; oče me je prišel obiskat, mi dal petdeset lir in tako sem vse tiste dni neprestano kadil. Ob tisti pozni večerni uri pa sem imel samo še eno cigareto.

"Samo še eno imam", sem rekel. "Če ti je prav si bova delila." Veriga je zarožljala z ubitim glasom.

"Prav", je odgovoril. - Prižgal sem cigareto, enkrat potegnil in jo potem dal njemu. Tako sva izmenjaje vlekla vsak po en dim. Marušič je potegnil samo trikrat. Ko sem mu ponudil v četrto, je odkimal z glavo. "Ne morem več", je dejal. Potegnil sem še enkrat, potem pa je nekaj težkega padlo vame. Spomnil sem se, da je za Marušiča predlagana smrtna kazen, ki bo po jasnem Bidovčevem govorjenju najbrže tudi potrjena. Ta ogorek lahko spravim za spomin, sem si mislil. Za spomin, sem mrmral in bilo mi je rezko pri duši. Odkod meni takrat tista hudičeva moč, da sem lahko videl poleg sebe mrliča in že računai na spomin, ki si ga bom ohranil nanj. Boril sem se v sebi, da bi se otresel te grde misli, ki je tako trdovratno sedela na meni; toda bilo je vse zaman.

Dogajajo se v človeškem življenju, in to najrajši ob najtežjih urah, stvari, katerih ne moremo doumeti in za katere nas nihče ne more klicati na odgovor. Pridejo sam bogvedni odkod, se vržejo na človeka, ga kljujejo in mu ležijo na duši kakor neodpušljivi greh. Človek stoji ob mrliču, pa mu naenkrat pride na misel, da bi silno rad zažvižgal; ali pa misli na muho, ki se spreha po mrtvečevem nosu, jo pazljivo ogleduje kakšne vrste je, razmišlja čemu je sedla ravno na nos, zakaj ne na čelo, na lice, ali pa na brado, in ugiba ali bo zašla v nosnice ali pa odletela, kadar bo prišla do konca nosu. Dobro se zaveda, da to ni prav, vest ga peče in v srcu čuti bolečino, toda čimbolj se skuša zbrati in otresti takih misli, tembolj lega jo nanj in tem tesneje se ga oklepajo.

Držal sem tisti ogorek, ki je bil težji od verige še precej časa v rokah in nisem vedel, kaj bi počel z njim. Ali naj ga pokadam do konca, ali naj ga vržem na tla, ali naj ga spravim? Po dolgih mukah sem ozmerjal samega sebe s slabičem, ugasnil ogorek in ga spravil v žep. Pogledal sem po svojih tovariših z boječim pogledom in zdelo se mi je, da jasno in razločno vedo za mojo pregrešno misel.

Ob enajstih pred polnočjo je bila sodba izrečena. Na smrt obsojene so odpeli z naše verige. Stisnili smo si roke in se poslovili.

Zaprli so me v celico, kjer je bil pred mano zaprt Bidovec. Tam je bilo čez vso steno napisano z velikimi črkami BIDOVEC FERDO. Bidovec je najbrže nekje izruval žebelj in z njim klesal v omet svoje ime.

Slabost me je obšla. Naslonil sem se na steno, da ne bi padel. Čakal sem. Česa? Ne vem. Nekaj se pač mora pripetiti sredi tega molka. Čakal sem... Dolgo... Zelo dolgo. Nič. Čas se je premaknil. Ura je nekje bila polnoči. Kmalu za tem so šli čez dvorišče obsojenci. Spoznal sem njihov glas, pognal sem se kvišku, se zgrabil za železne križe v oknu in zavpil: "Halo,

fantje!" "Halo!" je odgovoril nekdo.

Stražnik je slišal moj krik, pa je pritekel in ves prestrašen dejal: "Ulezite se!" - "Saj nocoj sem vendar lahko pokoncu," sem odgovoril. - "Ne, ulezite se in mirujte", je dejal tišje in izginil.

Vrnil sem se k oknu in prisluhnil. Tako, zdaj so šli in nihče jih ne bo videl nikdar več. Samo spomin bo ostal za njimi. Spomin. - Spomnil sem se cigaret-nega ogorka. Vzel sem ga iz žepa in si ga pazljivo ogledal. Ogorek je bil dolg, dobro ohranjen in na njem so se še poznale zadnje tri črke napisa "Sport".

Ob šestih zjutraj je prišel v celico jetniški kaplan. Postal je na pragu in žalostno pogledal - "Kaj je z njimi?", sem vprašal. - "So že pri Bogu." Danes zjutraj ob petih", je odgovoril. Ko se je prepričal, da ječar nestoji več med vrati, je segel pod plašč in mi dal številko lista "Il Secolo Illustrato". - "To je od Miloša, da boste vedeli. Imeli boste vsaj nekaj za spomin." - Ob teh besedah sem obstal. Spomin! Spomin? je dejal kaplan. Kakor bi vedel za vse moje muke zaradi cigaretnega ogorka. - Morda pa ve, sem si mislil in nisem se upal pogledati mu v oči. - "No, kaj?" je začudeno vprašal. "Nič, nič", sem odgovoril. "Kaj mi lahko še kaj preskrbite?" sem ga

poprosil. - "Bom skušal. Toda najbrže ne bo mogoče", je odgovoril. - In res ni mogel najti ničesar več.

Štirinajst dni kasneje so me prepeljali v Gorico. Star ječar, ki me je ob vstopu v ječo preiskal, je obrnil vse žepne moje obleke in tako našel tudi tisti skrbno zaviti ogorek. Previdno ga je odvil in zapičil vame svoj pogled.

"Kaj pa to pomeni?" je vprašal.

Prebledel sem. Zdanje dni sem bral Pickwickovce, se nalezal uši in tako med vsem tem nekam pozabil na tisti cigaretni ogorek. Zdaj pa se je nenadoma spet pojavil pred mano. Ležal je na široki ječarjevi dlani in bil začuda velik in svetel. Priklical mi je v misli mučne boje in težke noči. Vendar bi ga ob tisti uri ne odstopil za noben denar. Zato sem poskušal reči s čim mirnejšim in ravnodušnim glasom:

"To? Saj vidite. To je navaden cigaretni ogorek."

Toda moj glas najbrže ni bil ravnodušen, kajti ječar me je razdraženo pogledal in dejal:

"Vidim, vidim, ampak čemu je tako zaviti?"

Na to vprašanje nisem našel odgovora. Samo vrelo je v meni, da bi starega ječarja najrajši zagnal ob steno. Tesno sem stisnil roke k telesu in zaprosil:

"Pustite mi ga."

"Pustiti? No, per sangue di San Gennaro! Kdo ve kaj tiči za tem? Morda vsebuje celo kakšen strup", je dejal in me ošinil s prodirnim pogledom.

"Strup?" sem se razvnel. "Kakšen strup? To je vendar spomin, drag spomin."

"Od koga?" je vprašal.

"Od --- od --- od --- enega na smrt obsojenih, če že hočete ravno vedeti", sem glasno povedal in dvignil roko nad njim.

Ječar pa me je samo prezerljivo pogledal in se nasmehnil.

"Ej, dečko, le mirno kri. Kaj bi rad šel zaradi umazanega ogorka v kazensko celico?"

"Saj to je vendar otročarija", je dejal potem in počasi obrnil roko, da je cigaretni ogorek zdrknil z dlani in padel na tla. Stopil je nanj in ga zmečkal.

AMERIŠKI SLOVENCİ NA BRANIKU DOMOVINE

ZGODOVINSKE BESEDE CELOTNE SLOVENSKE SKUPNOSTI V AMERIKI

"ZDAJ JE ČAS DELA IN BUDNE ČUJEČNOSTI!"

Že večkrat smo v našem listu poročali o solidarnosti ameriških Slovencev in njihovi povezanosti v skrbi za našo bodočnost. Ameriški Slovenci in tudi vsi ostali po vsem svetu so v tej veliki zgodovinski nesreči pokazali polnega moča in to dejstvo je največje jamstvo, da bo naš narod dobro preživel sedanje čase, ker je v polni meri dokazal svojo politično zrelost. Ameriški Slovenci se ne prepirajo, ne odkrivajo preteklosti, ne napadajo svojih bratov Srbov in Hrvatov, ne pišejo osladnih pamfletov, ne nadaljujejo s strankarskimi prerekanji, pač so vsi povezani v eno samo veliko misel: OSVOBOJENJE IN SKRB ZA ZAGOTOVITEV NARODNE BODOČNOSTI. Ameriški Slovenci se kot ameriški državljani dobro zavedajo, da je samo v konstruktivnem delu mogoča rešitev slovenske domovine. V polni meri pa se tudi zavedajo odgovornosti za vsak korak, ki ga storijo v teh časih. Žalostno je, da pri ostalih Jugoslovanih ta politična zrelost, ta edinstvena modrost treznega in skrbnega soodbornika še ni prodrla. Hvalevredno je tudi dejstvo, da se ameriški Slovenci prav nič ne ozirajo na nevalificirane izpade anonimnih pisnov proti Slovincem, pa čeravno prihajajo ti izpadi iz vrst najbližjega sorodstva.

7. junij 1942 bo v zgodovini Slovencev zapisan z zlatimi črkami. Tega dne so v Clevelandu zborovali zastopniki celotne ameriške Slovenije. Zborovanje je sklical predsednik slovenske sekcije Jugoslovanskega pomožnega odbora g. Vincent Cankar, kakor sam pravi: V obrambo interesov naše skupne rodne domovine zapovojno ureditev njenih meja in za ohranitev njenega življenja samega.

Po ameriškem "Obzorju" prinašamo del zapisnika tega zgodovinskega zborovanja, ki o poteku zborovanja

pravi tudi tole: "Danes smo vsi v vojni! Vsi se borimo za isti veliki, plemeniti cilj - osvoboditev človeštva pred večno nevarnostjo zasužnjena in za ohranitev naših pravic do poštenega in svobodnega življenja. Zato se moramo začasno, dokler ta nevarnost traja, tudi prostovoljno podvreči potrebam te vojne, to je enotnemu, centraliziranemu vodstvu. Šele, ko bo ta naš cilj dosežen, ko bo nam in našim bratom v domovini in v vsem svetu zasijalo zopet sonce svobode in miroljubnega sožitja, bomo zopet lahko rogovili in argumentirali vsak po svoje, bodisi v domači "politiki" ali na društvenih sejah. Ne zdaj! Zdaj je čas dela in budne čuječnosti!"

V zapisniku stoji, kakšen je bil neposredni vzrok, da se je vodstvo Jugoslovanskega pomožnega odbora, slovenska sekcija, podvzelo s sklicanjem tega zborovanja. V "Collier's magazine" ki je ena izmed največjih in najvplivnejših tedenskih revij v Ameriki, je v izvodu z dne 6. junija izšel članek nekoga profesorja George T. Rennerja, ki uči zemljepisje na vseučilišču Columbia, in je menda tudi uradni zemljepisni strokovnjak vlade. Članek je bil opremljen tudi z barvanimi zemljevidi.

Ta ameriški učenjak je pogruntal v svoji razpravi, da bi morali Jugoslovani kar izginiti iz bodočih zemljevidov Evrope. Razdelil je Jugoslovane približno tako, kakor sta to v sedanji vojni storila Hitler in Mussolini. Vsa stvar močno diši po plačani fašistični in nacistični propagandi. V resnici so temu Rennerju Amerikanci sami stopili na prste in najstrožje obsodili Rennerjev poskus Hitlerjevega miru. Tudi naš ameriški Slovenec, pisatelj Louis Adamič mu je dal zaslužen odgovor.

VINCENT CANKAR: ZBRALI SMO SE V ČASU GROZODEJSTEV

Glavni predsednik JPO-SS, Vincent Cankar, odprl zborovanje ob deseti uri dopoldan. V svojem nagovoru pojasnjuje, da smo se sešli kot Slovenci, ki smo obenem tudi ameriški državljani. Zbrali smo se, nadaljuje, ko je naša rojstna domovina nesvobodna, ko naš križani narod onkraj morja trpi in ječi v verigah grozodejstev in preganjanja. Čeprav smo bili mi ameriški Slovenci oddaljeni od svojih bratov in sester, vendar smo se vedno veselili, kadar so bili oni veseli, tako danes tudi mi sočustvujemo z njimi, ko so nesrečni in osamljeni.

Ko je v zadnji vojni predsednik Wilson izrekel toplo besedo za male narode, bili smo vsi navdušeni in veseli, ker smo bili gotovi, da je prišla tista ura, da bo naš slovenski narod zopet srečen in svoboden. Niso pa dolgo uživali te sreče in svobode; prišla je

druga vojna, ki je hujša od prve.

Lansko leto, ko je padla Jugoslavija v roke sovražnika, so naše slovenske bratske organizacije v Ameriki organizirale pomožno akcijo. Takrat še nismo bili poučeni, kaj bodo posledice te vojne. Zato nismo pričeli nobene politične akcije. Prišel je atlantski čar, ki je jasno povedal, zakaj se vrši ta vojna in kaj bodo zaveznički napravili po tej končani vojni.

Toda časi se spreminjajo. V začetku tega meseca je ameriška revija Collier's prinesla članek in zemljevid, kako naj izgleda Evropa po tej vojni. Napisal je na članek profesor George T. Renner, ki uči zemljepisje na Columbia univerzi. Na tem zemljevidu Slovenija več ne eksistira in se ne druži z Jugoslavijo. Profesor Renner je napravil novi zemljevid tako, da države osišča dobijo

nadaljna ozemlja, a zavezniške države izgubijo še to, kar so imele pred sedanjo svetovno vojno. Meni je znano, da ima ta profesor Renner zveze z državnim tajništvom v Washingtonu, in jim služi kot zemljepisni izvedenec.

Zapisnikar kliče imena zborovalcev, ki so sledeči:

Slovensko narodno podporno jednoto zastopata Vincent Cankar, glavni predsednik, in Ivan Molek, glavni urednik Prosvete; Kranjsko slovensko katoliško jednoto zastopata Josip Zalar, glavni tajnik, in John Pezdirtz, glavni nadzorovnik; Ameriško bratsko zvezo: Janko N. Rogelj, glavni predsednik, in Anton J. Terbovec, urednik Nove Dobe; Slovensko žensko zvezo: Albina Novak, urednica Zarje; Slovensko dobrodelno zvezo: John Gornik, glavni tajnik, Frank M. Surtz, glavni podpredsednik, Louis Rozman, glavni zapisnikar in

urednik glasila "Glas"; Progresivne Slovenke: Josephine Zakrajsek, glavna tajnica.

Zastopankov niso poslane sledeče organizacije, ki so vključene v JPO-SS: Zapadna slovenska zveza, Jugoslovanska podporna zveza Sloga, Družba Sv. Družine, in Slovenska moška zveza.

Dnevnik Ameriško Domovino je zastopal urednik James Debevec; dnevnik Enakopravnost: urednik Anton Sabec; Proletarca in Slovensko socialistično zvezo: Ethin Kristan; dnevnik "Amerikanski Slovenec": Anton Grdina; mesečnik Novi Svet: Jože Grdina; in mesečnik "Cankarjev Glasnik": Ivan Jontez. Urednik Glas Naroda, Ig. Hude, je poslal pismo, da se radi važnega opravila ne more udeležiti zborovanja, toda želi zborovanju veliko dobrega uspeha. Urednik Obzora v Milwaukee,

Rado Staut, se istotako opravičevati radi nedeljske slovenske radio ure, ki jo vodi v Milwaukee, ter obljublja slej kot prej polno sodelovanje z odborom. Enako se je opravičil tudi urednik Glasila KSKJ, Ivan Zupan, ki je zadržan radi bolezn.

Ameriško-Jugoslovansko Udruženje so zastopali kot opazovalci: Joško Penko, Marjan Urbančič in Joseph Durn.

Zupana mesta Clevelanda je zastopal njegov eksekutivni uradnik John Lokar.

Minister Franc Snoj je zastopal Jugoslavijo; Dr. Čok, predsednik jugoslovanskega odbora iz Italije, je zastopal Jugoslovane v Italiji; častni jugoslovanski konzul, dr. James Mally, je bil tudi navzoč na zborovanju. Povabili so se tudi odzvali dr. Boris Furlan, profesor na ljubljanski univerzi; Louis Adamič.

MINISTER SNOJ: ČAS JE, DA SPREGOVORIMO...

Predsednik zborovanja pokliče k besedi ministra Francu Snoja, da naj obrazloži sedanjo situacijo glede Jugoslavije z ozirom na propagando, ki je škodljiva Jugoslovonom.

Minister Snoj se hvalevredno zahvaljuje vodstvu Jugoslovanskega pomožnega odbora, slovenske sekcije, ki je sklicala to zborovanje. Pozdravlja vse zborovalce ter se ponovno zahvaljuje vsem Slovincem v Ameriki, ki mu nudijo pomoč za ohranitev Jugoslavije.

V svojem govoru so takoj dotakne članka v reviji Collier's, ki tako nepravilno razdeljuje našo jugoslovansko zemljo. On je mnenja, da sov-

ražniki demokratičnih držav že uvidevajo, da z vojno ne bodo mogli pridobiti, kar so hoteli imeti, zato so obrnili svoje moči in nakane v drugo smer, to je, da pričnejo s propagando v Ameriki.

Hitler je bil v letu 1939 gotov, da bo lahko z vojno porazil vse njegove nasprotnike, toda danes že vidi, da je bitko izgubil. Zato se pričenja zdaj druga faza, kako bi pridobil mir, ki bo po volji sovražnikom demokracije. Če pogledamo na zemljevid, katerega je pripravil profesor Renner, potem vidimo, da je dal Renner Italiji vso Dalmacijo, Črno goro in Julijsko krajino, tako da

bi imela Balkanska unija pot do morja samo v Grčiji. Profesor daje vse to Italiji zato, da bi si lahko zavarovala hrbet pred napadom s strani Balkancev. To je smešno. Kaj se je potreba Italiji bati miroljubnih Jugoslovancev. Profesor Renner je s svojim zemljevidom samo nagradil sedanje sovražniške demokracije, a zaveznički, ki se danes borijo za svobodo vsega sveta, bi bili po tej vojni še bolj zasužnjeni kot so sedaj. Belgijo je dal Franciji, Portugalsko združi s Španjo, Švica bi se razdelila med Francijo, Nemčijo in Italijo. Madžarska bi se združila z Nemčijo; Češka, Poljska

in Slovaška naj bi bile ena država. In to naj bi se kar zgodilo, ne da bi se vprašalo naroda, kaj oni želijo in zahtevajo. Taka delitev ni pravična.

Reakcija je danes na delu tudi v Ameriki. Zato moramo biti previdni. Ta zemljevid nas je zbudil. Sedaj je čas, da mi spregovorimo in informiramo ameriško javnost o pravični razdelitvi Evrope, tako, kakor si narodi žele, da bo za vse prav.

Dne 21. junija je Slovanski dan v Ameriki. Vsi veste, da je bil Slovanski kongres v Detroitu sklican v sporazumu z ameriško vlado v Washingto-

nu. Tu imamo priliko, da se oglasimo in povemo naše težnje in zahteve. Zato naj današnji odbor stopi v zvezo z glavnim odborom Slovenskega kongresa. Naj se jim pošlje resolucijo. Saj bo nekaj zalego tudi v Ameriki, ako bo 15 milijonov Slovanov izpregovorilo besedo v ameriški javnosti.

Glede registriranja primorskih Slovencev izpove, da je bil gotov, da bo že tudi podpisana uredba v Washingtonu, da se jih ne bo smatralo za sovražne tužence. Zadeva je bila pred državnim tajništvom, ki pa jo je poslalo justičnemu departamentu, da naj

(Dalje na 3. strani.)

(Nadaljevanje z 2. str.)

on odloči. Kakor je min. Snoju sedaj znano, je zadeva prišla nazaj pred državno tajništvo. Pravi, da moramo imeti pred očmi to, da bi Amerika s tem priznanjem obenem tudi priznala, da primorski Slovenci ne spadajo v Italijo, ampak v Jugoslavijo. Italijanska propaganda pa je močna v Washingtonu in se najbrže upira takemu odloku. Toda ta boj se bo nadaljeval še v bodoče.

MINISTER SNOJ

DR. I. M. ČOK

LOUIS ADAMIČ

ETBIN KRISTAN: TUDI MI IMAMO PRAVICO DO ŽIVLJENJA...

Nato je bil poklican k besedi pisatelj in stari bojevniki za ljudske pravice, Etbin Kristan, ki je takoj povdaril, da kakor hitro je videl dotični članek v ameriški reviji, se je začudil, kako more taka revija priobčiti tako nepravilen zemljevid. Sedanji Italiji se odločuje toliko novih pokrajin, da bi bila večja kot je bil stari rimski imperij. Japonski

je dal profesor kar pol Azije. Zakaj pa se vodi ta vojna? Da se nagradi osiše? To je pot nazaj v čase, ki so že za nami. Predsednik Roosevelt na eni strani naglašava svobodo za vse narode, a državni departament mu meče polena pod noge. Mi, Slovenci, smo tako majhen narod, da bi človek skoro obupal, toda pravico imamo do življenja prav tako,

kakor veliki narodi; saj danes se borimo na strani demokratičnih držav. Prišla je živa potreba, da pričnemo močno gibanje med našimi ljudmi v Ameriki. Zbuditi moramo naše ljudstvo, prav vse, da se bodo zavedali resnega položaja. Jaz danes več ne vprašam, kdo je socialista, klerikalec, katoličan ali svobododomilec, danes je moje

vprašanje le to, kdo je Slovenec, da vsi skupno nastopimo kot ameriški Slovenci. V Ameriki imamo danes Slovanski kongres, katerega se moramo poslužiti. Preko 15 milijonov nas je Slovanov v Ameriki. S tem kongresom računata tudi ameriška vlada, to je dovolj jasno. Če ne bi sodelovala, ne bi poslala na Slovanski kongres svoje govornice, med njimi McNutta.

Treba je opozoriti vse naše časopisje v Ameriki, da bo pisalo našim Slovincem o tej veliki nevarnosti, ki preti našemu narodu v domovini. Treba bo pošiljati resolucije iz vsake slovenske naselbine na merodajne osebe in urade, da bodo obveščeni, kaj mi kot državljani Združenih držav ameriških zahtevamo.

ZGODOVINSKA REZOLUCIJA

Nato Etbin Kristan predloži resolucijo, katero se pošlje uredniku revije Collier's in društvu učiteljev na Columbia univerzi. Resolucija se glasi:

"Slovenski odbor za politično akcijo, ki zastopa Amerikance slovenskega porekla, od katerih mnogo tisoč dela v obrambnih industrijah in mnogo tisoč drugih služi v ameriški armadi in mornarici, zasleduje pojave in izjave, ki se nanašajo na bodočo ureditev sveta, kjer pričakuje demokracijo, svobodo, pravičnost in varnost za vse. Našel je že mnogo razveseljivih znamenj, med katerimi gre seveda odlično mesto dokumentu z dne 8. maja 1942, znanemu pod imenom "The Atlantic Charter", in sijajnemu govoru podpredsednika Wallacea, ki je naslikal novi svet v pravi luči pravičnosti. Ko je izšla številka Collierjevega tednika za šest junij, kjer so na naslovnici strani bile oglašane mape "Svobodnega sveta", smo pričakovali, da najdemo resen poizkus načrta za pravičnejšo geografijo kot je bila prejšnja, ki se mora prištevati raznim

drugim vzrokom sedanje svetovne katastrofe. Na svoje največje začudenje smo našli članek in zemljevid, katerim bi bil prostor edino v kakšnem reakcionarnem, nacističnem in fašističnem naklonjenem listu, ne pa v tedniku, katerega smo vedno smatrali za svobodoljubnega.

"Ker je spis bil priobčen v tako uglednem listu kot je Collier's in ker je avtor profesor na tako odličnem zavodu kot je Columbia univerza, nas ni mogel pustiti ravnodušne in ker naši bratje v stari domovini, zaslužni deloma od nemških nacistov, deloma od italijanskih fašistov, nimajo možnosti, da bi govorili, še čutimo dolžne, da povzamemo besedo zanje, vedoči, da čutijo in mislijo kakor mi.

"Ne maramo se spuščati v kritiko drugih, v omenjenem članku zagovarjanih razmejitvev in arbitrarnega ustanavljanja držav, oziroma državnih skupin, dasi se je težko vzdržati bridkih opazk v pričo lepih daril, ki jih profesor Renner predlaga za Nemčijo, Italijo in Japonsko. Tudi nam ni treba govoriti za interese

Zedinjenih držav, ki jih bodo same znale varovati. Protestirati pa moramo z vso odločnostjo v imenu Slovencev in Jugoslovancev sploh proti predlogom profesorja Rennerja, ki bi, če bi se uveljavili, neopravičeno okrnili Jugoslavijo, Slovence pa skoraj popolnoma uničili. Kolikor se more soditi po mapi in kolikor je jasno povedano v spisu, bi Nemčija posegla še bolj globoko v slovensko ozemlje, Italiji pa profesor Renner ne pušča le pretežno slovenskega Primorja, temveč ji meče povrh še skoraj izključno hrvatsko, oziroma — na jugu — srbsko Dalmacijo v žrelo.

"Avtor razlaga to nezaslišano darilo — kakor tudi Tunezijo, Nico in Korziko — s potrebo italijanske varnosti na Jadranskem in Tirenskem morju. Toda Italiji ni žugala nevarnost ne od ene, ne od druge strani, nasprotno pa je ona, kar bi moralo biti tudi gosposdu profesorju znano, napadala in ropala in grozila na vse strani. In čemu sploh govoriti o strateških potrebah, če bo "Novi svet" res nov, z uredniki, ki bodo lahko pre-

prečile vsako agresivnost?

"Italija ni pokazala nobene sposobnosti za pravično ravnanje z državljani druge narodnosti. Tudi pred prihodom fašizma je šla njena politika za popolnim iztreljenjem Slovencev. Zatiranje njihovega jezika, uničevanje njihovih kulturnih in socialnih organizacij v mestih in vaseh, v katerih prej ni živel ne en Italijan, preden se najde kakšno podobno uničevanje.

"Slovincem, ki so ostali pod vladavostjo Avstrije in pozneje avtomatično prišli pod nacistično peto, se ni godilo nič bolje in sedaj se žurijo Hitlerjevi krovniki na vso moč, da bi čim prej izgnali zadnjega Slovenca iz zasedenega ozemlja ali pa ga ubili.

"Slovenci so majhen narod in zaradi tega potrebujejo za razvoj svojega narodnega in kulturnega življenja enotnosti še bolj kot veliki narodi. Tudi oni imajo pravico do življenja; pridobili so si jo s skoraj nadčloveškimi napori za obstanek v tisočletnem boju zoper materialno in kulturno zatiranje. V sedanji vojni dveh

svetov stoji na strani svobode. Kakor se jugoslovanska vojska Draže Mihajlovića in njegovi četniki ob strmenju vsega sveta bojujejo na vzhodu in jugu Jugoslavije, gineči nacisti in fašiste v obup, tako pričajo neštete eksekucije Slovencev, da se tudi oni na severozapadu trdovratno in uspešno upirajo ogromni premoči obeh evropskih diktatur.

"Ali naj bodo za to kaznovani z novimi zaslužjenimi roparji in ogroževalci pa naj doka bogate nagrade, za katere ne dajejo dejanske narodnostne razmere nobene podlage!

"Iz navedenih razlogov iskreno obžalujemo, da je Collier's dal prostora spisu, ki bi je pravičnosti s pestmi v obraz in bi lahko povzročil razočaranje in nezaupanje med narodi, ki doprinašajo največje žrtve za tako ureditev sveta, ki ne bo ustrezala nobenim imperijalističnim fazoniranim potrebam, temveč bo slonela na pravičnosti ne le za velike, temveč tudi za male narode."

LOUIS ADAMIČ: POŠILJAJMO PO 500 BRZOJAVK...

Predsednik zborovanja pokliče nato pisatelja Louisa Adamiča, ki pravi, da se strinja z govorom ministra Franca Snoja in prav tako z govorom pisatelja Etbina Kristana. Povdarja, da se mora protestirati in poslati resolucije uredniku revije Collier's in tako tudi učiteljem in profesorjem Columbia univerze, da bodo poučeni o zmoti profesorja Rennerja. Tako naj se pošlje to resolucijo tudi Carnegie Endowment for Peace instituciji, da bodo tudi ti ljudje obveščeni o naših pravicah.

Pravi, da ima profesor Renner osebne ambicije, toda je nevaren, ako se mu ne zastavi pot. Članek je imel en motiv,

to je, da je izgledal lep, ko je bil natisnjen z barvanim zemljevidom. Tako pripoveduje Adamič, da je bil v uredništvu večje ameriške revije, pa mu je urednik pokazal dotični članek ter se izrazil, da članek izgleda lep in privlačen. Toda on je urednika opozoril, da naj ga tudi čita, pa bo videl, da ni tako lep. So pač Amerikanci naivni.

Zato pisatelj Adamič pripoveduje, da se mora pričeti s pošiljanjem brzojavk in resolucij, v katerih naj se pove, kdo smo mi Slovenci, koliko nas je zaposlenih v obrambnem delu in koliko naših mladeničev je pri vojakih. Res je, pravi, da v državnem oddelku v

Washingtonu ni vse v redu, toda predsednik Roosevelt zelo nerad odstavi koga, ki mu je napravil kdaj prej v življenju kako uslugo. Zato tudi priporoča, da naj se v Kristanovo resolucijo vključi tudi govor podpredsednika Wallacea, katerega je podal dne 8. maja.

Nadalje povdarja, da se mora ta skupina večkrat shajati, vsaj dvakrat na mesec, da bo lahko obdelavala dnevna vprašanja. Organizirati se mora vse slovenske naselbine, če je potrebno, da se v enem tednu pošlje po 500 telegramov na merodajna mesta.

Končno opiše tudi situacijo glede primorskih Slovencev,

ki mu je prav dobro znana, ker pozna državne uradnike v Washingtonu.

Louis Adamič prečita v angleščini brzojavko, ki se glasi:

June 8, 1942

Hon. Cordell Hull,
Secretary of State,
Washington, D. C.

(Personal)

The undersigned Americans of Slovenian origin or descent, gathered in a conference in Cleveland today, representing virtually all Slovenian Americans, are deeply perturbed over the delay in changing the enemy alien status of aliens

who are subjects of fascist Italy but are Slovenians by nationality and inevitably anti-fascist. We urgently and respectfully request favorable decision of this matter which we understand is in the hands of your department and the Department of Justice. We understand the latter department favors such decision and we beg your personal interest in the problem as far as your department is concerned. Delay is affecting the morale of thousands of people involved. — Respectfully.

(Nadaljevanje na 4. str.)

DR. I. M. ČOK: ...BOJE SE, DA BI SLOVANI ZAVLADALI...

(Nadaljevanje s 3. str.)

Nato govori dr. Čok. Pozdravlja vse navzoče, ko mu je dana prilika, da prvič v Ameriki more nagovoriti ameriške Slovence. Prihaja med nas kot predsednik Jugoslovanskega odbora iz Italije, ki je imel svoj sedež v Beogradu, pozneje v Londonu in sedaj v New Yorku.

Pripoveduje, da so sedaj v Evropi tri rase: Latinci, Germani in Slovani. Prvi so že doživeli svoj vrhunec, dočim so

drugi baš sedaj na vrhuncu, pa se boje, da bi Slovani zavladali v Evropi. Zato sta se prvi dve rasi spojili skupaj ter se pričeli vojevati proti Slovanom. Tako pripoveduje, kakšno je danes mnenje v Londonu, kjer hočejo, da je Nemčija sedaj poražena, toda boji jo se močne Rusije.

Pravi, da moramo biti hvaležni, da je bil dotični članek in zemljevid priobčen, kajti to nas bo zbudilo in združilo k pravemu delu. Po načrtu ti-

stega članka, bi se moralo preseliti okoli 50 milijonov ljudi. To je dilemantsko izraženo. Kje je volja naroda? Ali so ga kaj vprašali, če so to pripravljeno storiti?

Nadalje opisuje, kako je bilo na zadnji mirovni konferenci, leta 1918 in 1919, ko je bil tudi on član mirovne konference, oziroma jugoslovanske delegacije. Tudi tam so imeli geografe, ki so bili podobni profesorju Rennerju, ki so re-

zali karte. Da, tudi tam je bil geograf, ki je določeval meje za Poljsko in Jugoslavijo, kateri teh pokrajin niti videl ni. Seje za časa mirovne konference je za par tednov obiskal te dežele, pa je bil "strokovnjak" zemljepisja na mirovni konferenci. Nekaj podobnega se lahko zgodi, če bi ameriška vlada vzela profesorja Rennerja za zemljepisnega strokovnjaka na prihodnji mirovni konferenci.

Toda to je totalitarna vojna, tukaj po mojih mislih ne bo mirovne konference, ampak premagane bodo morali sprejeti pogoje od onega, ki bo zmagoval.

Jaz sem šele mesec dni v Ameriki, zato pač ne morem postaviti tukaj predloge. Prosil pa bi, da se mi da priliko v bodoče, da vam napravim predavanje o moji misli. Končno naj vam povem še to, da se strinjam s predlogom Ethna Kristana.

OSTALI GOVORNIKI, MED NJIMI DR. BORIS FURLAN

K besedi je poklican Anton Grdina, ki pravi, da narod sedaj spi in čaka, da ga voditelji pokličejo k delu. Treba je samo, da se voditelji združijo, narod bo že sledil in delal. Nadalje pravi, da je odvisno tudi od naših slovenskih uradnikov, kako bodo pisali in učili naše ljudi. Pripomni in omeni župnika Trunka, kako vestno in pridno piše za naš narod v Amerikanskem Slovanu. Treba nam je sedaj premišljene taktike in prave propagande, da povzdignemo naš glas in da se nas bo slišalo vsepovsod. Ponovno poziva voditelje, da se združijo in delajo skupaj,

in gotov je, da bo narod sledil našemu delu.

Nato govori Rude Trošt, ki z navdušenjem izpove, kako se z dušo in telesom strinja s Kristanovo resolucijo. Pravi, da je današnji dan nov mejnik v življenju ameriških Slovencev, da smo sedaj na pravi poti in da tako nadaljujemo. Pripoveduje, kako je za časa zadnje vojne prišel v mesto Pueblo, Colo., kjer mu je takrat povedal Matija Pogorelec, da so tam zaprti Dalmatinci, ki se niso hoteli registrirati. Obiskal jih je ter jim dopovedal, da hočejo Italijani pograbit dalmatinsko zemljo ter jih tu-

ko pridobil za zaveznike

Podčrtava, da imamo v Ameriki na tisoče naše slovenske mladine, ki se danes ne zanima za jugoslovanske probleme. Tudi nje moramo pridobiti v našem delu. Napravljaj se zanje ples, a sredi plesa naj se določi pet minut za kratak nagovor o naših vprašanjih, pa jih bomo pridobili. Nadalje pravi, da je pripravljeno stopiti na pot po naših naselbinah ter s prepričevalno besedo pridobiti naše naseljenke in mladino za ustvarjajočo politično akcijo.

Končno pravi, da to ni naš

greh, če smo danes mrtvi za tako važna vprašanja, ampak krive so bile prejšnje jugoslovanske vlade, ki se niso brigale za naše izseljence v Ameriki. Mi smo bili mrtva imigracija, zato je pač težko danes obuditi to mrtvilo.

Dr. Boris Furlan pravi, da se strinja z vsemi zaključki, katere smo danes sprejeli na tem zborovanju. Nadalje naglašja, da je sedaj potreba za sistematično kampanjo, s katero bomo zahtevali pravičnosta za vse enako, pa naj bodo delavci v tej ali oni državi. Saj v Ameriki bomo to lahko zahtevali, ker smo v demok-

ratski državi, ki se bori za svobodo vsega sveta. Zahvali se, da je bil povabljen na to zborovanje.

Frank Surtz pravi, da se strinja z Adamičem in je zelo vesel, da se bo začelo delati z resnim delom za naše ljudi v domovini. Pravi pa, da bo treba tudi zainteresirati v Ameriki rojeno mladino. Posebno poudarja, da ne smemo prezreti naš Slovanški dan, dne 21. junija, kjer lahko pokažemo ameriški javnosti, kaj smo mi Slovani. Strinja se tudi s Kristanom, da obvestimo Slovanški kongres o tem članku, ker se tiče vseh Slovanov.

IZREZKI IZ ŽIVLJENJA TRPEČE ZASUŽNJENE DOMOVINE

Dr. Gregor Krek

V torek je v opoldanskem času na poslopu naše Alma matris zaplapolala žalna zastava - znamenja, da je smrt ugrabila enega njenih najodličnejših tvorcev, Akademika in prvega generalnega tajnika Akademije znanosti in umetnosti, bivšega rektorja, rednega vseuč. prof. dr. Gregorja-Gojmira Kreka, enega izmed redkih naših velikih duhov, ki so narodu darovali dela trajne vrednosti na dveh tako različnih področjih, kakor sta znanost in umetnost.

Dr. Gregor-Gojmir Krek je bil v resnici osebnost, kakršne so redke v naši zgodovini, a mesto, ki ga je v našem kulturnem dejanju in nehanju dosegel, si je izvojeval predvsem kot vzornik apostola dela. V priznanje svojih zaslug je bil mnogokrat odlikovan, pa ne samo v ožji domovini. Bil je dopisni član Slovenskega inštituta v Pragi ter Hrvatske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu. Ko je bila leta 1933 ustanovljena Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, je bil med prvimi imenovan za njenega rednega člana, poverjeni pa so mu bili tudi posli njenega prvega generalnega tajnika. Njegovo delo pa mu ostane med njegovim narodom najlepši spomenik.

Huda kazen za pšlužanje tujih radiopostaj. Kazenski oddelek pri poveljstvu varnostne policije v Mariboru je obsojil 68letnega Raka Topolnika iz Šostanja zaradi poslušanja sovražnih radiopostaj na pet let ječe. Topolnik je v svojem stanovanju del časa poslušal oddaje sovražnih postaj in njih vsebino drugim pripovedoval dalje.

USTAŠI MORIJO TUDI SLOVENCE

Izpod domačega latilca

Devet smrtnih obsodb naglega sodišča. Pokretno naglo sodišče v Zagrebu je 27. avgusta obsodilo na smrt: 29letnega Čopa Franja, ker je imel 8 dni na stanovanju komunistko Anko Gerovac in je ni prijavil; 43letno Ano Lodičnikovo iz Trbovelj, ker je širila vznemirjive vesti in imela na stanovanju Anko Gerovac ter je ni prijavila; 32letnega Ivana Cvirna iz Leskovec, ker je širil lažne vesti in imel na stanovanju Anko Gerovac neprijavljeno; 32letno Kristino Cvirno, iz Gornjega Leskovec, ker je širila lažne vesti in imela Anko Gerovac neprijavljeno; 32letno Antonijo Gmazovo iz Brežic, ker je širila lažne vesti in imela Anko Gerovac neprijavljeno; 22letno Tončko Ramšakovo iz Guštanja, ker je širila lažne vesti in imela na stanovanju neprijavljeno.

Ijenega Steva Vargovića; 45letno Marijo Dobričev, ker je širila lažne vesti in imela na stanovanju neprijavljeno Vlado Radoševića; 53letnega Slavka Vučića, ker je širil lažne vesti in imel na stanovanju neprijavljeno komunistko s pridvkom »Črna«. Smrtna kazen nad vsemi je bila že izvršena. Dragotin Majetić in Blanka Kaježevića, ki sta bila obtožena enakih prestopov, sta bila od Poglavnika pomiloščena na pet let težke temnice. Naslednji dan je naglo sodišče v Zagrebu obsodilo 32letnega Maksa Pogorelca z Vinškega vrha v občini Sv. Miklavž pri Ptuj, ker je spustil iz občinskega zapora v Samoboru Franja Boršiča in šel v gostilno z njim pit. Aretirani Boršič je Pogorelcu nato pobegnili. Smrtna kazen nad Pogorelcem je bila že izvršena.

Izpred vojaškega sodišča

Vojaško vojno sodišče, odsek v Ljubljani, je izreklo naslednje sodbe:

1. V zvezi proti Šušterščinu Antonu, sinu Antona in pok. Ursule Poženel, roj. na Turjaku 13 IX 1914., tamkaj bivajočem, v zaporu;

2. V zvezi proti Juncu Jošipu, sinu pok. Antona in Matičeve, roj. v Lazah 24. II. 1921., tamkaj bivajočem, v begstvu;

3. V zvezi proti: 1. Skrlju Cirilu, sinu pok. Jakoba in Marije Ščurk, roj. na Turjaku 7. VII 1915., delavcu, v zaporu;

2. Skrlju Matiji, sinu pok. Jakoba in Marije Ščurk, roj. na Turjaku 23. II. 1912., delavcu, v zaporu.

Vojaško vojno sodišče vrhovnega poveljstva Oboroženih sil za Slovenijo in Dalmacijo, odsek v Ljubljani, je izreklo naslednjo sodbo proti: Pustoslemšču Tjasi, hčerki Franceta in Franje Ljubi, roj. 1. VIII 1920 v Ljubljani, ki tamkaj bivajoči na Rešljevci cesti 30. dijakinja, blaginjičarki pri kinu »Matice«, v zaporu;

Nikolčetu Radolcu, sinu pok. Franceta in Marijane Albreht, roj. 15. IV. 1921 v Rovtavi in tamkaj bivajočemu, v zaporu, obtoženemu: obojca vsakega posebej na došmrtno ječo, s stroški in zakoniti posledicami, vključno trajne zabrane javnih služb, zakonitega preklica in objave sodbe v listih »Il Piccolo« in »Jutro«.

Blagoslovljena letina vojnega vrta v Zvezdi

Ljubljana 10. septembra

Med mnogimi drugimi mestnimi zemljiščji je bila letos tudi vsem Ljubljancem ljuba Zvezda spremenjena v vrt ter spomladaj zasajena predvsem s krompirjem.

Pogreb selškega župana. V Selcih pri škofiji Ledi so te dni pokopali župana Benedika Franceta, daleč nakrog znanega žagarja in milinarja, ki je padel od krogle komunističnega morilca. Na grobu se je od župana poslovil okrožni vodja, ki je poudarjal, da je bil pokojni Benedik prvi skupni vodja škofjske domovinske zveze v Selcih, a ko je bila v kraju ustanovljena stranka, tudi njen organizacijski vodja. Bil je vzglad političnega vodje tako po svojem delu kakor po svojem nacionalno-socialističnem življenju.

Podžupan comin. dr. Salvador Tranchida se je v četrti zjutraj ogledal kopanje krompirja ter z velikim zadovoljstvom poslušal poročilo vodstva mestne vrtarje. - Stednja v Libiji. Z odredbo guvernerja v Libiji je uvedena obvezna strednja za tamošnje delavce. ki ima dvojni namen: absorbirati kupno moč glede na omejene količine potrebnih dobrin in jo obenem rezervirati za pošiljanje svojcem v Italijo. Prihranjeni denarji se bodo uporabili predvsem za znežne pošiljke v Italijo ali pa za nakup državnih papirjev in se bodo brez formalnosti izplačevali onim delavcem, ki se vračajo v Italijo. Trbovelski brambovi so imeli 29. in 30. avgusta svoje prve tekme.

NOVO PRUSIJAŠKO NASILJE. S posebnim zakonom so Prusijaki anektirali Gorenjsko. Svoj sločin so utemeljili s lažjo, da so tamkajšnji Slovenci takorekoč - Nemci. Tako je postopala prusijaška kultura nad 1000 let, ko so nam njeni nosilci ukradli 8/10 naše zemlje. Ali računov s Prusijaki Slovenci še nismo poravnali. Načrtujemo se, da jih bomo poravnali tako, da bomo imeli mir pred temi divjaki vsaj naslednjih 1000 let.

NA HRVAŠKEM SE KUHA. Paveličev "maršal" Kvaternik, plesnivi avstrijski oficir, ki so ga potegnili iz naftalina, je bil odstavljen. Komando ustaških razbojnikov je prevzel - kakor se to spodobi - sam kraljev morilec Pavelič.

NEDIČ JE MENDA ODSTOPIL. Lisiti, ki so pod prusijaško petronanco poročajo, da je srbski kvistling Nedić odstopil. Vzrokov ne navajajo.

KRUPP SE SELI V ZAGREB. Zaradi neprestanega bombardiranja Porurja so Kruppove orožarne sklenile premestiti nekaj svojih obratov v Zagreb. - Mislimo pa, da jih bodo tudi tu doseglo zavezniške bombe.

KNEZ PAVLE - POLITIČNI UJETNIK iz Londona poročajo, da je državni podtajnik ministerstva zunanjih zadev g. Richard Law izjavil v parlamentu na pismeno vprašanje nekega poslanca, da je bil knez Pavle poslan v Kenjo kot politični ujetnik in ne kot begunec. - v tej zvezi poročajo nadalje, da je v Londonu prispela knezova soproga, knezinja Olga, ki je bila do slej s svojim možem v Kenji.